

Пахомов В.В.,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства ННІ права
Сумського державного університету, доктор юридичних наук, доцент

Характеристика об'єктивної сторони торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини (ст. 149 КК України)

Торгівля людьми є грубим порушенням прав людини і однією з основних проблем сучасного міжнародного співтовариства. Дана проблема багатогранна, і вимагає комплексного підходу в її вирішенні, оскільки представляє особливу загрозу, так як характеризується високою латентністю, зумовленою не інформованістю населення, соромом за свою необачність або навіть стокгольмським синдромом. Саме тому для ефективної протидії, а тим більше боротьби з ним, держави, імплементуючи міжнародні конвенції, передбачають кримінальну відповідальність за торгівлю людьми.

Що стосується кримінальної відповідальності за аналізований злочин в Кримінальному кодексі України (далі – ККУ України), то вона передбачена в ст. 149 КК України. Відносно об'єктивних ознак торгівлі людьми в Україні, то ними є об'єкт злочину і об'єктивна сторона. Об'єктом злочину традиційно вважають суспільні відносини, яким злочином заподіюється шкода або ж виникає загроза заподіяння такої шкоди. Виходячи з цього основним безпосереднім об'єктом цього злочину є свобода і гідність людини. Його додатковим факультативним об'єктом можуть виступати різні об'єкти. По-перше, здоров'я людини (якщо злочинець застосовував насильство по відношенню до потерпілого або ж по відношенню до його близьких); по-друге, встановлений порядок здійснення посадовими особами своїх повноважень (якщо злочинець є посадовою особою і використовує для здійснення аналізованого злочину свої службові повноваження); по-третє, встановлений порядок перетинання державного кордону України (якщо потерпілого переміщують через державний кордон).

Об'єктивна сторона злочину в теорії кримінального права традиційно визначається як сукупність ознак, що характеризують зовнішній прояв злочинної поведінки. Об'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини представлена сімома формами: торгівля людьми, укладення іншої незаконної угоди щодо людини, а також вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу.

Торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, в тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або з застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи [1].

Під укладенням іншої незаконної угоди щодо людини слід розуміти інші, крім торгівлі людьми, випадки передачі людини однією особою іншій на підставі незаконної угоди. Наприклад, шляхом укладення договору міни, передачі в заставу, в найом, в рахунок боргу, надання певних послуг матеріального або нематеріального характеру або дарування. Передача може бути як безповоротна, так і на певний термін [2, с. 136].

Вербовка людини – це запрошення, набір або залучення шляхом домовленості осіб для їх участі в будь-яких видах діяльності (участь у збройному конфлікті або насильницьких діях особисто або в воєнізованих формуваннях або групах, працевлаштування). Вербовка може бути проведена, наприклад, по телефону, через інтернет, шляхом листування. Згода особи, яку вербують, може бути надана як в письмовій (шляхом підписання контракту, розписки в отриманні грошей), так і в усній формі [3, с. 188].

Переміщення людини – зміна місця перебування особи як в межах території України, так і його перевезення чи інше переміщення через державний кордон в іншу державу. Незаконне переміщення через державний кордон з метою експлуатації людини означає факт незаконного переправлення особи і має кваліфікуватися за сукупністю злочинів: торгівля людьми (ст. 149 КК України) та незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України).

Приховування людини передбачає дії суб'єкта злочину, які спрямовані на укриття потерпілого в певних приміщеннях, схованках і інших приміщеннях, які унеможливають встановлення істинного місця знаходження потерпілого. Дії в цій формі є закінченим з моменту приховування людини суб'єктом злочину [4, с. 311].

Передача і отримання людини означають встановлення фактичного контролю над місцем її перебування, над свободою руху, позбавлення можливості вільного пересування після здійснення купівлі-продажу або іншої незаконної угоди щодо цієї людини.

Як випливає з примітки 3 ст. 149 КК України, обов'язковою ознакою злочину, передбаченого ч. 1 ст. 149 КК України, якщо воно відбувається в третій – сьомий формах дій (вербування - отримання), крім випадків вчинення його щодо малолітнього або неповнолітнього, є спосіб. Спосіб проявляється альтернативно, шляхом: 1) обману; 2) шантажу; 3) уразливого стану особи. Більшіне безпечні способи вчинення цього злочину розглядаються як його кваліфікуючі ознаки – застосування або загроза застосування насильства, використання службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи (частини друга і третя статті) [5, с. 342].

Обман полягає в повідомленні потерпілому завідомо неправдивої інформації про умови працевлаштування видів майбутньої діяльності або приховуванні важливих відомостей, інформації, повідомлення яких має суттєве значення для поведінки особистості і вплинуло б на її рішення погодитися на працевлаштування (наприклад, обіцянки сприяти роботі, з подальшим продажем в сфері сексуальних послуг) [13].

Шантажем є загрози винного розголосити компрометуючі або інші відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці (наприклад, загроза повідомити про заняття про ституцію, про судимості особи і т.п.);

загроза знищення або пошкодження майна. Загроза може виражатися як у намірі розголосити дійсні факти, так і повідомити неправдиві відомості [6].

Під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних чи інших обставин [7].

Таким чином, слід зазначити, що, з огляду на імплементацію міжнародно-правових норм, об'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини в КК України практично повністю дублює міжнародні норми, а існуючі відмінності не є суттєвими і обумовлені властивостями національного законодавства і правової системи.

Список використаних джерел

1. Закон України від 20 вер. 2011 р. № 3739-VI. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 19-20. – Ст. 173 – Режим доступу до закону : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.
2. Підгородинський В. М. Окремі питання кваліфікації торгівлі людьми (ст. 149 КК України) / В. М. Підгородинський // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – № 32. – С. 135–138.
3. Соломонюк О. Я. Криміналістична характеристика торгівлі людьми / О. Я. Соломонюк // Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки: зб. тез. доп. II міжнар. науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 20-21 берез. 2015 р.) – Херсон : «Гельветика». – 2015. Ч. 1. – С. 187–189.
4. Негодченко Д. О. Юридичний аналіз структури злочину, передбаченого ст. 149 КК України / Д. О. Негодченко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 2. – С. 306–316.
5. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. спец. Вищих закладів освіти / М.І. Бажанов, В.Я. Тацій, В.В. Сташис та ін.; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.Я. Тація, В.В. Сташиса. – Київ-Харків: ЮрінкомІнтер-Право, 2002. – 496 с.
6. Кримінальне право «Особлива частина» : мультимедійний навчальний посібник [Електронний ресурс] [А. В. Савченко, Е. М. Кісілюк, О. В. Процюк та ін.] – Режим доступу до посібника : https://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_osob/Index.html.
7. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] від 5 квіт. 2001 р. №2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25–26. – Ст. 131. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.